

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ПОПОВИЧ ОКСАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 378.147.091.12.011.3:373.2–051:159.922.73/.93 (043.3)

**СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ РАННЬОГО
ВІКУ В СЕНСОРНО ЗБАГАЧЕНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2023

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Лариса Володимирівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гавриш Наталія Василівна,
Волинський національний університет імені Лесі
Українки, професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Дичківська Ілона Миколаївна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки і
психології та спеціальної освіти імені професора
Т. І. Поніманської;

доктор педагогічних наук, професор
Рейпольська Ольга Дмитрівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
завідувач лабораторії дошкільної освіти та
виховання – керівник Центру раннього розвитку
дитини та дошкільної освіти.

Захист відбудеться «22» грудня 2023 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Реферат розісланий «20» листопада 2023 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дисертації. Значні зміни у вимогах до підготовки вихователів, які працюють із дітьми раннього віку, відбуваються в усьому світі. Ключовим акцентом є потреба в здобутті вищої освіти для роботи з наймолодшими громадянами держави. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку передбачає ґрунтовну підготовку кваліфікованих вихователів дошкільної освіти, які готові працювати в умовах своєчасного розвитку дітей раннього віку в розвивальному середовищі. Тим не менш, дослідження показують, що більшість педагогів опираються роботі з дітьми раннього віку як варіанту кар'єри.

Турбота про дітей має концептуалізуватися не лише на рівні створення освітніх програм підготовки майбутніх вихователів, готових працювати з дітьми раннього віку, але й практичної складової щодо створення умов проєктування сенсорно збагаченого середовища.

Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) є актуальною, оскільки дошкільна освіта є первинним складником української системи освіти. Підґрунтя впровадження педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі складає законодавча та нормативно-правова база: Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт, 2021 р.), Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014 р.), Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020 р.), Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019 р.) та ін.

Головною рушійною силою розвитку вищої освіти на засадах гуманістичної освітньої парадигми є мотиваційний аспект навчання. Завдання вихователя, який приймає відповідальні рішення щодо догляду й освіти дітей раннього віку, полягає в тому, щоб визначити організаційно-педагогічні умови та ефективні способи організації діяльності для досягнення цілей навчання і виховання.

Педагогічна освіта, що максимально відповідає перспективним потребам ЗДО, спирається на наукові дослідження та професійну компетентність вихователів, здатних передбачати соціальну ситуацію розвитку дитини раннього віку, її психофізіологічний потенціал, прогнозувати стан розвитку вихованців за п'ять-десять років. Професійна підготовка в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) передбачає формування майбутнього вихователя як особистості, *якій властиві гуманність, творчість, духовність, сформованість професійних компетентностей*. Професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО є цілісним процесом засвоєння та закріплення загальних і спеціальних знань, умінь і навичок, що орієнтують їх на виконання професійних завдань та сприяють формуванню професійної компетентності.

У дослідженнях науковців початку ХХІ ст. відображено актуальні напрями

вивчення системи професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема: загальні засади професійної підготовки педагога (С. Гончаренко, Л. Зданевич, І. Зязюн та ін.); особливості професійно-особистісного зростання фахівців (Л. Даниленко, Н. Ничкало, В. Олійник, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.); інновації в процесі підготовки педагогічних кадрів (І. Коновальчук, О. Романишина та ін.); теоретичні проблеми компетентнісного підходу в навчанні (Н. Бібік, Є. Долинський, О. Дубасенюк, Л. Романишина та ін.); організація та проведення педагогічної практики (В. Луговий, М. Марусинець та ін.) тощо. У роботах останніх років відбувається пошук різноманітних шляхів оволодіння педагогічною майстерністю (Л. Алексеєнко-Лемовська, Л. Загородня, І. Зязюн, І. Кривонос, С. Тітаренко та ін.). Вивчення різних підходів до опису структури педагогічної майстерності (І. Зязюн та ін.), дозволяє констатувати, що основними її компонентами виступають: професійні знання (Л. Алексеєнко-Лемовська та ін.); професійні вміння (І. Зязюн та ін.); творчі здібності (І. Кучерявий та ін.).

Науковим підґрунтям модернізації підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку є наукові праці з професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Проблеми дошкільної освіти розглянуто в працях Л. Артемової, А. Богущ, Л. Березовської, Г. Беленької, С. Гаврилюк, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Зданевич, К. Крутій, М. Машовець, Т. Поніманської, О. Рейпольської, Г. Цветкової та інших науковців.

У наукових доробках А. Богущ, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Загородньої, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Поніманської, Т. Танько та ін. визначено методологічні, теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Низку досліджень українських науковців присвячено вивченню закордонного досвіду системи дошкільної освіти та підготовки майбутніх вихователів, зокрема: Н. Авшенюк, Т. Десятов, Л. Дяченко, Н. Постригач, Л. Пуховська (компетентнісний підхід у системі підготовки педагогів закордонних країн), Н. Белкіна, Є. Коваленко (історія зарубіжної педагогіки), Н. Карпенко (професійна підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Швеції), Н. Мельник (формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в Німеччині, США, країнах Західної Європи), М. Олійник (підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи), О. Сулима (підготовка вихователів дошкільних закладів у системі вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини) та ін.

Методологічною основою сучасної вищої педагогічної освіти в Україні науковці визначають інтегративний (С. Клепко, Л. Плетеницька та ін.), діяльнісний (Н. Гавриш та ін.), акмеологічний (О. Антонова, Л. Рибалко та ін.), аксіологічний (С. Вітвицька, П. Ігнатенко та ін.), проблемно-діяльнісний (Т. Тітаренко та ін.), системний (О. Березюк, О. Білоус, В. Бондар, О. Власенко та ін.), рефлексивний (М. Марусинець та ін.), компетентнісний (Н. Бібік, О. Овчарук та ін.) та інші підходи.

Зазначимо, що більшість аналізованих нами закордонних досліджень (І. Абуалруб (I. Abualrub), С. Барончеллі (S. Baroncelli), С. Вальдівія (C. Valdivia),

Е. Гансен Сендсетер (E. Hansen Sandseter), Б. Голебняк (B. Gołębniak), Б. Карсет (B. Karseth), К. Рудік (K. Rudick), Дж. Спекер (J. Specker), Б. Стенсакер (B. Stensaker), Р. Фарнеті (R. Farneti), Е. Хансен Гудачек (E. Hansen Hudachek), І. Хорга (I. Horga), Дж. Чен (J. Chen) та ін.) торкаються проблем підготовки педагогів до роботи з дітьми дошкільного віку: від 3 до 4-5-річного віку або від 4 до 6-річного віку. Предметом нашого дослідження є малюки – діти раннього дошкільного віку від 1 до 3-річного віку.

У науково-педагогічній літературі є кілька наукових розвідок присвячених різним аспектам розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку та взаємодії з їх батьками: Г. Борин (підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку); З. Гуріна (умови становлення самостійності у дітей раннього віку); І. Деснова (педагогічна культура батьків дітей раннього віку); Н. Дишлова (міжособова взаємодія дітей раннього віку, позбавлених батьківського піклування) та ін.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена певними *суперечностями*, що характеризують розвиток сучасної теорії і практики професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО та потребують вирішення, серед яких суперечності:

теоретичного характеру між:

– державними вимогами галузевих стандартів вищої освіти (далі – СВО) щодо підготовки майбутніх фахівців до професійного самовдосконалення і професійним стандартом вихователя та змістом вищої освіти, у якому відсутнє науково-методичне обґрунтування доцільності підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку;

– потребою в розробці теоретичного обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх фахівців, готових до роботи з дітьми раннього віку, і реальним станом сформованості готовності до професійного саморозвитку;

– зрослими вимогами до якості професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, готових до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, та реальним станом їхньої готовності до професійної діяльності;

методичного характеру між:

– підсиленням уваги суспільства до вдосконалення догляду й освіти дітей раннього віку та недостатнім науково-методичним і дидактичним забезпеченням професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО;

– роз'єднаністю циклу дисциплін професійної підготовки та потребою конструювання змісту освіти з урахуванням інтеграції дисциплін, спрямованих на підготовку вихователів дітей раннього віку в контексті становлення педагогічної культури, майстерності та оволодіння професійними компетентностями.

Таким чином, актуальність досліджуваної проблеми, її значущість і недостатня розробленість у теорії та практиці професійної освіти, а також можливість усунути визначені суперечності зумовили вибір теми дисертації: **«Система підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію

виконано відповідно до тематичного плану наукової діяльності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методологічні основи професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0120U104278).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 1 від 28.08.2019 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 26.11.2019 р.).

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Відповідно до мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1. Шляхом аналізу наукових джерел у галузі філософії, психології та педагогіки, вітчизняного та закордонного досвіду обґрунтувати теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі як науково-педагогічної проблеми, уточнити зміст поняття «підготовка майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі».

2. Здійснити понятійно-термінологічний аналіз професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО, з'ясувати компоненти, удосконалити критерії та показники рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

3. Обґрунтувати концепцію підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

4. Визначити й охарактеризувати педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та окреслити практичні шляхи їх впровадження.

5. Розробити й обґрунтувати педагогічну систему підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та її структурно-функціональну модель.

6. Розробити навчально-методичне забезпечення педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

7. Здійснити експериментальну перевірку ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО.

Предмет дослідження – педагогічна система підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Провідна ідея дослідження полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх педагогів (за напрямком професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта)

визначається теоретико-методичними положеннями, методологічними підходами та принципами підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі з урахуванням усієї складності й різноманіття педагогічних практик, базується на філософсько-теоретичному, методологічному, конкретно-науковому та методичному підходах і передбачає оптимізацію цієї діяльності на основі врахування специфіки професійної діяльності.

Вихідні положення дослідження ґрунтуються на необхідності поетапного впровадження педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО у психолого-педагогічному, методичному та організаційному напрямках діяльності ЗВО.

Психолого-педагогічний напрям передбачає формування в здобувачів вищої освіти певних комунікативних умінь, визначає зміст і специфіку розвитку особистісних характеристик суб'єктів освітнього процесу.

Методичний напрям стосується вдосконалення змісту та пошуку оптимальних варіантів реалізації педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі із застосуванням авторських модерних технологій і методів.

Організаційний напрям охоплює системне впровадження визначених складників підготовки в освітній процес ЗВО.

Концепція дослідження. Концепція дослідження ґрунтується на філософських положеннях теорії пізнання, законах діалектики й формальної логіки, теорії систем; теоріях психології особистості, дидактики професійної освіти, діяльнісної теорії навчання, теорії формування змісту освіти, теорії партисипативного проектування; гуманістичній освітній парадигмі, наукових ідеях синергетичного, студентоцентрованого, середовищного, системного, діяльнісного та партисипативного підходів.

Теоретико-методологічні основи дослідження сприяли розробці концептуальних засад дослідження як єдності цільового, методологічного, теоретичного та практичного концептів.

Цільовий концепт ґрунтується на розумінні професійної компетентності, яка є складовою фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Методологічний концепт передбачає впровадження системи методологічних підходів (синергетичного, студентоцентрованого, середовищного, системного, діяльнісного та партисипативного), сукупність яких виявляється шляхом орієнтації на інтеграційний підхід, який забезпечує їх об'єднання в єдиний комплекс. Реалізація методологічних підходів забезпечується з урахуванням закономірностей та принципів (загальнопедагогічних та специфічних), що створює підґрунтя дієвості та можливості переносу й запровадження актуального досвіду в діяльність інших закладів освіти в системі підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Теоретичний концепт забезпечує з'ясування шляхів усунення основних

суперечностей досліджуваної проблеми, визначення та пропонування загально визначених дефініцій, а також авторських термінів і понять, розробку педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, визначення педагогічних умов.

Практичний концепт сприяє впровадженню педагогічної системи в освітній процес, передбачає дослідження ефективності розробленої педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

У процесі розробки концепції було враховано, що до складових професійної діяльності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, належать функції, з яких домінують визначено загально педагогічні та психологічні (аналітичні, проєктувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні); методичні, необхідні у керівництві видами дитячої діяльності дітей раннього віку (емоційне спілкування, предметно-маніпулятивна гра, продуктивні види – ліплення, малювання, аплікація, конструювання); спеціальні, що пов'язані зі змістом знань та вмінь, які опановують малюки (виразно промовляти вірші, співати, танцювати тощо); сфера особистісних якостей, важливих для здійснення і окремих педагогічних дій, і педагогічної діяльності загалом (світоглядна, гуманістична, професійно-педагогічна та пізнавальна спрямованість). На нашу думку, доцільно виокремити специфічні функції вихователя ЗДО у роботі з дітьми раннього віку, як-от: материнську, гуманістичну, емпатійну, емоційно опосередковану тощо.

Чітке виокремлення материнської функції, як функції обслуговування, піклування та догляду, спрямоване на створення позитивного емоційного стану дітей, охорону їхнього життя і здоров'я, забезпечення фізичного та психічного розвитку відповідно до вікових особливостей і можливостей.

Провідна ідея дослідження, основні положення концепції втілено в загальній гіпотезі, яка полягає в припущенні, що підвищення рівня готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі можливе за умови впровадження в освітній процес розробленої концепції підготовки майбутніх вихователів ЗДО та педагогічної системи формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Загальну гіпотезу конкретизовано в низці часткових, які передбачають, що підготовка майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі набуде ефективності, якщо буде забезпечено:

– педагогічні умови: інтеграція дисциплін гуманітарного спрямування з дисциплінами методично-практичної підготовки, необхідних для здійснення подальшої емоційно-вмотивованої професійної діяльності майбутніми вихователями в групах дітей раннього віку; забезпечення практичної реалізації отриманих знань, умінь, навичок і досвіду в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти шляхом залучення до взаємодії з дітьми, батьками, колегами на основі різних функцій комунікації; застосування партисипативного дизайну,

спрямованого на оволодіння майбутніми вихователями рефлексивним проєктуванням сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку із залученням шкали ECERS-R для його експертизи;

– обґрунтування загальнопедагогічних (дедуктивність, послідовність навчання, діяльнісне розуміння професії, гуманізація і психологізація, фізичний та емоційний добробут, безперервність і систематичність, цілісність, науковість, інноваційність і варіативність, диференціація й індивідуалізація, контекстність, самоосвіта) та специфічних принципів (педагогічна доцільність, студентоцентрованість, фасилітація);

– урахування закордонного досвіду, а також вивчення сучасних наукових і методичних підходів до підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі;

– інтегрування змісту професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО шляхом використання інноваційних педагогічних технологій, форм і методів організації освітньої діяльності здобувачів вищої освіти в межах імплементації професійно зорієнтованих завдань;

– створення сприятливої педагогічної атмосфери взаємодії здобувачів вищої освіти та викладачів, що передбачає віру в унікальність і цінність кожної особистості, реалізацію власних здібностей у професійній діяльності.

Нормативна база дослідження охоплює фахову підготовку педагогічних кадрів, яка базується на Конституції України, Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014 р.), Положенні про заклад дошкільної освіти (зі змінами від 27.01.2021 р.), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки (2020 р.), Національній рамці кваліфікацій (зі змінами) (2020 р.), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.), освітньо-професійних програмах та інших нормативно-правових актах, що регламентують професійну діяльність майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі в різних сферах педагогічної практики.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові доробки дослідників із таких проблем: компетентнісного підходу у вищій освіті (О. Беспалько, В. Луговий, О. Пометун, Л. Романишина та ін.); розробка та впровадження інноваційних технологій (Л. Карамушка, О. Шквир та ін.); безперервної професійної освіти (І. Бех, О. Вознюк, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень, О. Пехота та ін.); організації освітнього процесу у закладах вищої освіти (Р. Гуревич, О. Дубасенюк, В. Желанова, Б. Коротяєв та ін.); особистісний розвиток майбутнього педагога (Р. Вайнола та ін.); виявлення професійних компетентностей сучасного фахівця і рівнів їх сформованості (О. Біда та ін.); розвиток професіоналізму і становлення педагогічної майстерності (А. Зязюн, І. Козубовська, А. Линенко та ін.); теоретичні положення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі (Л. Зданевич, К. Крутій та ін.).

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених завдань і перевірки

сформульованих у дослідженні часткових гіпотез було використано такі методи: *теоретичні* – концептуальний і порівняльний аналіз законодавчих актів, теоретичний, дискурсивний і контент-аналіз філософських, психологічних і педагогічних праць, конкретизація, аналіз і типологізація, екстраполяція – для розкриття теоретико-методологічних та методичних засад побудови системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, а також інтерпретації отриманого емпіричного матеріалу; *порівняльно-педагогічний аналіз досліджень і класифікація* – для уточнення сутності наукових дефініцій та понятійно-категоріального поля дослідження; зіставлення педагогічних фактів, явищ і результатів педагогічної діяльності ЗДО та вихователів у дослідженнях закордонних авторів; *метод експертизи сенсорно збагаченого середовища з використанням шкал ECERS- R* – спостереження, заповнювання опитувальників і протоколів; *систематизація та моделювання* – для розробки структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки; узагальнення, проектування й корекція теоретико-методичних позицій та експериментальних даних – для розробки навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; *емпіричні* – аналіз продуктів діяльності, опитування, педагогічне спостереження, тестування – для визначення стану сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та встановлення динаміки її формування; *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний) – для перевірки результативності педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; *методи математичної статистики* з обчисленням критерію узгодженості Пірсона «хі-квадрат критерій» – для обробки та презентування результатів дослідження, аналізу, перевірки гіпотез і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Організація дослідження. Дисертаційне дослідження проводилося впродовж 2018–2023 рр. у три етапи.

Аналітико-пошуковий етап (2018–2019 рр.): здійснено контент-аналіз основних понять дослідження, проведено порівняльно-функціональний аналіз структури системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку з точки зору різних наукових підходів; проведено індивідуальні й групові бесіди; відвідано заняття з навчальних дисциплін «Педагогіка раннього і дошкільного дитинства», «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Загальна педагогіка»; проведено групове закрите анкетування, інтерв'ювання та тестування респондентів; здійснено статистичну обробку та якісну інтерпретацію результатів.

Констатувальний етап (2019–2020 рр.): розроблено, описано й графічно відображено експериментальну структурно-функціональну модель педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; здійснено адаптацію принципів професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно

збагаченому середовищі в умовах ЗДО; дібрано та систематизовано освітній матеріал, описано комплекс педагогічних умов.

Формувальний етап (2020–2022 рр.): експериментально перевірено ефективність системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі у процесі професійної підготовки

Контрольний етап (2023 р.): проаналізовано, систематизовано та узагальнено результати експериментальної перевірки ефективності впровадженої системи підготовки та методичного супроводу з боку викладача щодо сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі в процесі професійної підготовки.

Експериментальна база. Дослідницько-експериментальна робота проводилася в Мукачівському державному університеті, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II.

До експерименту на різних етапах дослідження було залучено 592 здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 19 викладачів ЗВО.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано авторську концепцію підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі як сукупність парадигм, підходів, поглядів, ідей, напрямів педагогічної освіти з урахуванням реальних умов розвитку практики, що дозволило визначити мету та завдання дослідження; *розроблено й обґрунтовано* педагогічну систему підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, що об'єднує теоретичні і практичні засади освітнього процесу та складається з методологічних підходів, авторської структурно-функціональної моделі, закономірностей, принципів (загальнопедагогічні та специфічні), етапів впровадження системи (пропедевтичний, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, рефлексивний, професійної реалізації); *визначено та обґрунтовано* педагогічні умови (інтеграція дисциплін гуманітарного спрямування з дисциплінами методично-практичної підготовки, необхідних для здійснення подальшої емоційно-вмотивованої професійної діяльності майбутніми вихователями в групах дітей раннього віку; забезпечення практичної реалізації отриманих знань, умінь, навичок та досвіду в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти шляхом залучення до взаємодії з дітьми, батьками, колегами на основі різних функцій комунікації; застосування партисипативного дизайну, спрямованого на оволодіння майбутніми вихователями рефлексивним проєктуванням сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку із залученням шкали ECERS-R для його експертизи);

спроєктовано структурно-функціональну модель, що складається з блоків: проєктувальний (соціальне та регіональне замовлення суспільства щодо підготовки майбутніх вихователів ЗДО; стандарт вищої освіти; стейкхолдери; методологічні підходи; загальнопедагогічні та специфічні принципи; структурні компоненти; авторська концепція), процесуальний (етапи професійної підготовки: пропедевтичний, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, рефлексивний, професійної самоорганізації; педагогічні умови; пріоритетні завдання етапів підготовки; форми; методи; засоби), результативний (критерії з відповідними показниками та рівні: високий, достатній, середній, початковий; моніторинг підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та результат);

– *удосконалено* теоретико-методологічні та методичні засади партисипативного підходу до побудови змісту вищої педагогічної освіти, зорієнтованої на формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі як суб'єктів професійної діяльності, здатних реалізувати себе в українському освітньому просторі; розроблено критерії та показники рівнів сформованості готовності;

– *конкретизовано* педагогічну сутність понять «готовність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі» та «професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»; діагностичний інструментарій для визначення стану сформованості готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі за чотирирівневою шкалою (високий, достатній, середній і початковий).

Доповнено банк технологій і методів навчання у ЗВО з використанням традиційних, інтерактивних й авторських технологій (рольові ігри, тренінги, педагогічні читання, есе, портфоліо тощо).

Подальшого розвитку дістали методологічні, теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі у закладах вищої освіти; проблема підвищення ефективності формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, обґрунтування та збільшення кількості шляхів підвищення якості підготовки майбутніх вихователів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: обґрунтовано методологічні засади та закономірності підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; уточнено понятійно-категоріальний апарат професійної підготовки; ґрунтовно розроблено методичне забезпечення підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі у процесі вивчення дисциплін професійного спрямування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні й апробації авторської концепції та педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. Розроблено: робочі програми навчальних дисциплін «Створення сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку», «Історія дошкільної педагогіки», «Виховання та навчання дітей дошкільного віку в різновікових групах»; пакет навчально-методичних документів, що охоплюють змістові розділи й дидактичні матеріали з навчальних дисциплін; методичні вказівки до практичних, семінарських і лабораторних занять, комплекти тестів для проведення різних видів контролю, методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів до змістового модулю «Розвиток дітей раннього віку» з навчальної дисципліни «Педагогіка раннього і дошкільного дитинства з історією педагогіки»; методичні рекомендації щодо проходження педагогічної практики «Методичні рекомендації до організації і проведення практики педагогічної (в групах раннього віку)»; критеріально-діагностичний інструментарій оцінки рівня готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Матеріали дослідження було використано в освітньому процесі ЗВО, післядипломній та неформальній освіті з метою формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та привернення уваги до проблеми підвищення якості підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Мукачівського державного університету (довідка про впровадження № 753 від 12.05.2023 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/08 від 18.05.2023 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження № 1/427 від 24.05.2023 р.), Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II (довідка про впровадження № 64/UA/2023 від 30.05.2023 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 389 від 07.08.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно. У працях, опублікованих у співавторстві, особистим внеском здобувача є: у статті [2] висвітлено ефективні методи формування мовленнєвої діяльності; у статті [3] досліджено оцінювання особистісно-орієнтованого підходу суб'єктами його реалізації у формуванні педагогічного професіоналізму закладів вищої освіти у Східній Європі; у статті [4] визначено ефективні шкали якості дошкільної освіти, експериментально перевірено найбільш прийнятні шкали оцінки сенсорно збагаченого середовища; у статті [6] обґрунтовано педагогічні умови, що дають можливість досягти позитивної динаміки в розвитку професійних компетенцій у майбутніх педагогів дошкільної освіти; у статті [8] окреслено важливість підвищення ефективності професійної підготовки фахівців системи дошкільної освіти через створення

простору для творчого самовизначення викладачів і студентів, розвитку в них здатності до самовдосконалення; у статті [9] розглянуто теоретичні аспекти питання особистісного розвитку дітей раннього віку, уточнено сутність поняття «сенсорно збагачене середовище»; у статті [12] визначено індикатори, рівні та показники для навчання студентів здійснювати оцінювання сенсорно збагаченого середовища в групі дітей раннього віку; у статті [13] обґрунтовано особливості підготовки майбутніх вихователів до створення умов взаємодії з батьками дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти; у статті [14] презентовано фрагменти дослідження щодо мовленнєво-комунікативного розвитку й навчання дітей з особливими освітніми потребами переказувати за опорними малюнками; у статті [15] розкрито роль інноваційних технологій у вищій школі, охарактеризовано різноманітні технології моделювання; у посібнику [16] запропоновано завдання для самостійної роботи до змістового модуля «Розвиток дітей раннього віку» з навчальної дисципліни «Педагогіка раннього і дошкільного дитинства з історією педагогіки», подано матеріали до проведення семінарських занять, завдання для педагогічної практики; у статті [17] окреслено особливості застосування рольових ігор та їх місце у процесі успішної професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти; у статті [18] теоретично обґрунтовано сутність технології «аудиторія догори дригом», охарактеризовано загальні особливості, узагальнено низку переваг та недоліків цієї технології; у статті [20] обґрунтовано можливості та доцільність використання LEGO-конструювання для розвитку сенсорних навичок дітей, розкрито наукові підходи до створення сенсорно збагаченого середовища; у статті [21] проаналізовано принципи, види, методи скаффодінгу, дібрано критерії, за якими можна визначити заявлену систему організації роботи зі здобувачами вищої освіти як технологію; у статті [33] акцентовано увагу на використанні форсайт-гри у підготовці студентів до роботи в сенсорно збагаченому середовищі з малюнками; у тезах доповіді [34] акцентовано увагу на важливі умови для боротьби з сенсорно-інформаційним перевантаженням в освітньому середовищі; у тезах доповіді [39] розкрито проблеми створення та функціонування різновікових груп відомими педагогами; у тезах доповіді [40] розкрито сутність поняття «ініціативність», визначено структурно-функціональні ознаки ініціативності; у тезах доповіді [42] розкрито поняття «довкілля», окреслено напрямки еколого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів; у тезах доповіді [43] визначено основні напрями професіоналізації в навчальній життєдіяльності особистості здобувача; у тезах доповіді [44] розглянуто чинники системи «соціум–природа–дитина», визначено сутність поняття «здоров'яформувальні технології»; у статті [45] розкрито теоретичні аспекти проблеми розвитку потенціалу особистості в процесі підготовки сучасного педагога, розроблено рекомендації щодо організації психолого-педагогічної підготовки, спрямованої на розвиток потенціалу особистості педагога; у тезах доповіді [48] подано різноманітні варіанти використання мультимедійних презентацій у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; у статті [49] проаналізовано партисипативний дизайн, спрямований на оволодіння майбутніми вихователями рефлексивним

проектуванням сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку із залученням шкали ECERS-R для його експертизи; у програмі [50] розкрито розділ «Психолого-педагогічна характеристика дітей першого року життя»; у статті [51] уточнено сутність поняття «сенсорно збагачене середовище», розкрито вимоги до створення осередків; у програмі [52] розкрито розділ «Психолого-педагогічна характеристика дітей раннього віку»; у статті [53] запропоновано теоретичну модель складання освітньої програми для підготовки майбутніх фахівців до абілітаційної діяльності; у статті [55] проаналізовано стан впровадження в освітній процес елементів педагогічної системи М. Монтесорі в заклади дошкільної освіти України; у методичних рекомендаціях [56] розкрито зміст, завдання та особливості організації педагогічної практики, подано зразки різних видів занять схему звіту, критерії оцінювання результатів практики; у статті [57] розкрито особливості використання інтелектуальних технологій у підготовці майбутніх фахівців.

На захист винесено:

1. Авторську концепцію підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, що передбачає створення у ЗВО педагогічних умов, реалізація яких забезпечує формування готовності здобувачів вищої освіти до такого виду діяльності.

2. Педагогічну систему підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, що ґрунтується на гуманістичній освітній парадигмі, синергетичному, середовищному, діяльнісному, системному, партисипативному та студентоцентрованому підходах, яка забезпечує цілеспрямоване управління освітнім процесом з метою формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

3. Методику підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, що ґрунтується на впровадженні педагогічних умов в освітній процес.

4. Змістове наповнення науково-методичного забезпечення, навчальні акценти до інтегрування дисциплін гуманітарного спрямування, що дає змогу майбутнім вихователям ЗДО оволодіти всіма компонентами готовності до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі на засадах впровадження в освітній процес сучасних форм, засобів, методів та інноваційних технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки й результати дослідження доповідались і обговорювались на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародні* – «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (Мукачево, 2018, 2019, 2021), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2018, 2020), «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (Хмельницький, 2019), «Actual problems of science and practice» (Sweden, 2020), «Modern science and practice» (Varna, 2020), «Problems of implementation of science

into practice» (Oslo, 2020), «Scientific bases of solving of the modern tasks» (Frankfurt am Main, 2020), «Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2020), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2020, 2021), «Освіта для дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи» (Харків, 2020), «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Харків, 2020), «Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 2020, 2022), «Innovative trends of science and practice. tasks and ways to solve them» (Athens, 2022), «Психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти» (Одеса, 2022);

всеукраїнські – «Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти» (Мукачево, 2017), «Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 2017, 2019, 2021), «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі» (Мукачево, 2018, 2019, 2020, 2022), «Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови нової української школи» (Херсон, 2018), «Освіта дітей дошкільного віку у соціокультурному просторі» (Хмельницький, 2019), «Педагогічна толерантність як складова професіограми вчителя (актуалізація ідей В. О. Сухомлинського)» (Миколаїв, 2020), «Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту», (Хмельницький, 2022); Всеукраїнський науково-практичний семінар «Микола Дмитрович Ярмаченко і сучасна інклюзивна освіта» (Хмельницький, 2018); Всеукраїнський науковий круглий стіл з міжнародною участю «Педагогіка серця у вимірах ХХІ століття» (Хмельницький, 2019); Міжвузівська (заочна) науково-практична конференція «Професіоналізм педагога в умовах сучасного освітнього простору» (Хмельницький, 2020).

Матеріали та результати дослідження обговорювалися на наукових і методичних семінарах кафедри теорії та методики дошкільної освіти Мукачівського державного університету і кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2018–2023 рр.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Підготовка майбутніх вихователів до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку» зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти захищено в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка в 2017 р. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 57 публікаціях автора (24 одноосібні), з яких: 28 публікацій відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 5 наукових публікацій у періодичних виданнях, які включені до наукометричної бази Web of Science, 19 статей у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 1 одноосібна монографія (25,6 ум. друк. арк.), 1 колективна монографія, 1 навчально-методичний посібник,

1 публікація у зарубіжному науковому виданні); 16 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 13 праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'ятьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (714 найменувань, з них 267 – іноземними мовами) та 20 додатків на 68 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 529 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 373 сторінках. Роботу ілюстровано 36 таблицями та 23 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, окреслено його провідну ідею та концептуальні засади; конкретизовано загальну та часткові гіпотези; подано нормативну базу; схарактеризовано методи дослідження; описано етапи дослідження; вказано експериментальну базу; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; уточнено відомості про впровадження, апробацію і публікації результатів дослідження; визначено структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як наукова проблема» – розглянуто розвиток вищої освіти в галузі раннього дитинства в контексті ідей гуманістичної освітньої парадигми; уточнено термінологічні конструкти як науково-методичне підґрунтя дослідження; окреслено методологічні засади професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Визначено, що головною рушійною силою організації вищої освіти на засадах гуманістичної освітньої парадигми є мотивація виховання та навчання. Підготовка вихователя ЗДО до професійної діяльності має відображати специфіку його професійної діяльності.

З'ясовано, що сильними сторонами в гуманістичній парадигмі є самооцінка: зовнішня оцінка вважається недоречною і спонукає здобувачів освіти працювати заради оцінки. Педагоги забезпечують здобувачам вищої освіти безпечне навчальне середовище. Гуманістична освітня парадигма має певне значення для професійної підготовки майбутніх педагогів (поєднання когнітивного та афективного аспектів в освіті та турбота про міжособистісні умови для полегшення навчання). Основною вимогою змін у підготовці майбутніх вихователів ЗДО є: створення умов міжособистісного спілкування; заохочення та розвиток консультування чи індивідуальне навчання; врахування підходів гуманістичної освітньої парадигми.

Здійснено аналіз дефініцій, дотичних до об'єкта нашого дослідження, який засвідчив їх неоднозначну інтерпретацію. Задля чіткості проведення дослідження всі базові дефініції, які стосуються підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, диференціюються як загальні («освіта», «вища освіта», «професійна освіта»,

«педагогічна освіта» та «дошкільна освіта») та специфічні («підготовка», «професія», «професійна підготовка», «професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО», «готовність», «професійна готовність», «готовність майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі», «професіоналізм», «професійна майстерність»).

З'ясовано, що готовність майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі в межах авторського дискурсу – це особистісне утворення, професійно-особистісна якість, що інтегрує комплекс фахових знань, умінь, навичок, компетентностей щодо роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, які постійно розвиваються й удосконалюються та досвіду (професіоналізм, професійна майстерність), що забезпечить усвідомлений вибір інноваційних форм, методів і засобів створення умов для всебічного розвитку малюків.

Уточнено та деталізовано головні термінологічні конструкти, які дали можливість визначитися з вибором теоретико-методологічного підґрунтя для вибудовування концепції підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Рекомендовано реалізувати такі специфічні функції *вихователя ЗДО, який працює з дітьми раннього віку, як-от:* материнську, гуманістичну, емпатійну, емоційно опосередковану тощо.

Визначено, що професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО є цілісним процесом засвоєння та закріплення загальних і спеціальних знань, умінь і навичок, що орієнтують майбутніх фахівців на виконання певних професійних завдань, унаслідок чого формуються професійні компетентності.

Виокремлено спектр спеціальних умінь, які є свого роду унікальними для професії вихователя ЗДО, це, передусім: емпатійні – реагувати на запит до взаємодії кожної конкретної дитини; емоційно-комунікативні – налагодження індивідуальної та групової емоційної комунікації і з дітьми раннього віку, і з батьками, членами їхніх родин; діагностичні – кваліфіковано діагностувати проблеми розвитку дитини; партисипативні – проектувати моделі середовища, працювати в команді; саморегулятивні – ефективно та системно контролювати власні емоційні стани, переносити значні нервові та емоційні навантаження.

Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів має ґрунтуватися *на підходах* (синергетичному, системному, середовищному, діяльнісному, партисипативному) *та* загальнопедагогічних і специфічних *принципах* (педагогічної доцільності, студентоцентрованості, фасилітації).

Синергетичний підхід, або теорія самоорганізації, вбачається одним із найперспективніших міждисциплінарних підходів, що дозволяє вийти і у вертикальну, і в горизонтальну площину багатоваріантних підходів, акцентуючи увагу на самоорганізації і самореалізації власних інтересів, нахилів і здібностей. Використання синергетичного підходу в підготовці майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі буде сприяти збагаченню освітнього процесу в ЗВО діалоговими засобами і методами взаємодії, зокрема, й інтенсифікації формування готовності до професійної діяльності.

Системний підхід охоплює аспекти та компоненти освітнього процесу в ЗВО, як-от: здобувачів вищої освіти, викладачів, освітньо-професійну програму, навчальний план, методи навчання та засоби, освітнє середовище та процедури оцінювання. Системний підхід допомагає і викладачеві, і здобувачам вищої освіти найбільш ефективно досягати прикінцевих цілей. У дослідженні системний підхід репрезентується у двох аспектах: як теоретичний концепт, що визначає стратегічний напрям сучасної вищої освіти й базується на певних принципах; як динамічний феномен, пов'язаний із процесом створення освітнього середовища.

Середовищний підхід дозволяє отримати результат у процесі зміни середовища, яке є не лише умовою, але й засобом професійної освіти; більш повно зреалізувати інші наукові підходи; змістити акценти із взаємодії педагога та студента на взаємодію останнього із освітнім середовищем. Цей підхід інтегрує ідеї системного, практиологічного, компетентнісного та діяльнісного наукових підходів і базується на принципах доцільності середовища для людини, узгодженості особистості й середовища, оптимізації відносин особистості й середовища, персоналізації середовища. Діяльнісний підхід сприяє подоланню неефективних способів організації освітнього процесу, переводить систему відносин учасників у суб'єкт-суб'єктні, створює передумови для вдосконалення особистісного та професійного зростання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Партисипативний підхід трактується як основа розвитку проектної діяльності, його реалізація в процесі підготовки здобувачів вищої освіти передбачає врахування осмисленої міжособистісної комунікації, коли зусилля всієї групи буде спрямовано на досягнення спільних цілей. Кожен підхід виконував двоєдину роль: одночасно є підґрунтям у системі підготовки, і є якісно новим способом вивчення досліджуваних явищ.

У **другому розділі** – «Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі» – з'ясовано сутність та проблеми створення сенсорно збагаченого середовища в групах дітей раннього віку; обґрунтовано особливості професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО, готового до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; проаналізовано закордонний досвід професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку.

Досліджено, що поняття «середовище» має кілька трактувань: і як сукупність впливів, які змінюють і визначають розвиток життя; і як навколишній світ, який пронизує, залучає до орбіти діяльності суб'єкта; і як предмет, або як засіб, або як умова. Середовище охоплює три складники: природну, матеріальну (або предметну) і соціальну.

Визначено сутність поняття «предметне середовище» як сукупність оточуючих людину речей, виробів, елементів устаткування і декоративного убрання створеного середовища, що складається з окремих предметів і пристроїв та з їхніх комплексів. Компоненти предметно-розвивального середовища пов'язані між собою за змістом, масштабом, художнім рішенням. До принципів

створення предметно-розвивального середовища належать: принцип активності, принцип дистанції, позиції при взаємодії, принцип стабільності – динамічності, принцип комплексування і гнучкого зонування, принцип емоціогенності середовища, індивідуальної комфортності й емоційного добробуту кожної дитини, принцип поєднання звичних і неординарних елементів в естетичній організації середовища, принцип відкритості – закритості, принцип урахування статевих і вікових відмінностей дітей.

З'ясовано, що збагачене середовище – це таке середовище, де в дитини є можливість до застосування спонтанної пошукової поведінки, є різноманітність засобів задоволення базових потреб, активна соціальна підтримка та можливість всіляко себе займати, розважати та досліджувати. Внесок середовища в розвиток дітей раннього та дошкільного віку безсумнівний та вагомий.

Уточнено, що сенсорно збагачене середовище – це сукупність умов (у закладі, родині), яка максимально сприяє особистісному розвитку дітей раннього віку у значущій для них предметній діяльності, надає можливість спонтанної пошукової поведінки, передбачає різноманітність засобів задоволення базових потреб, активної соціальної підтримки, уможливорює всіляко себе займати, розважати та досліджувати, перетворюючи та збагачуючи середовище особисто. Структуру сенсорно збагаченого середовища в закладі дошкільної освіти розглядаємо як багатокомпонентну систему, що складається з таких елементів: мета створення сенсорно збагаченого середовища (для чого створювати?); вміст сенсорно збагаченого середовища (у чому єдність елементів цілого?); форми, методи, прийоми (як використовувати?); педагог і батьки (хто створює?); дитина (для кого і хто використовує?). У сенсорно збагаченому середовищі передбачається практична реалізація декількох принципів, зокрема: принцип «участі дитини», принцип збагачення середовища, принцип «грамотності, що народжується».

Виокремлено такі проблеми в професійній підготовці майбутніх вихователів ЗДО: недостатньо уваги приділяється розвитку емоційності та емпатійності до малюків; підготовка здійснюється поза економічними, політичними та соціальними інститутами, що загалом визначають розвиток соціальної політики, отже, і фінансування розвитку дітей раннього віку.

Визначено, що професійна компетентність вихователя ЗДО до роботи з дітьми раннього віку є результатом педагогічної підготовки майбутнього фахівця, що поєднує інтегративні якості особистості, які виявляються в загальній здатності й готовності до роботи в сенсорно збагаченому середовищі, засновані на знаннях, досвіді та зорієнтовані на досягнення найвищих щаблів професійної самореалізації.

Охарактеризовано найбільш вагомі складові професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО, готового до роботи з дітьми раннього віку: емоційна, когнітивна, комунікативна, рефлексивна.

З'ясовано, що більшість університетів у різних країнах світу впроваджують модульні програми, які є засадничими, за такими напрямками: комунікація і суспільство; довкілля; релігія, правознавство, етика тощо. Здійснений аналіз

закордонних систем підготовки майбутніх вихователів у країнах Євросоюзу, США, Канади, Австралії з формування навичок створення середовища в групах дітей молодшого віку. Проведений аналіз закордонних систем підготовки майбутніх вихователів ЗДО дає змогу визначити низку підходів, на яких ґрунтується підготовка майбутніх вихователів ЗДО більшості країн: інтегративність; зв'язок теоретичної та практичної діяльності здобувачів освіти з реальним станом у дошкільній освіті; поліфункціональність та динамічність освітнього процесу; використання різноманітних форм і методів педагогічного впливу.

Обґрунтовано необхідність відповідної підготовки та кваліфікації майбутніх вихователів ЗДО для забезпечення якісної освіти та догляду дітей раннього віку. Послуги з дошкільної освіти та догляду мають відповідати правилам, що стосуються кваліфікацій і співвідношень, запропонованих у країнах ЄС.

У **третьому розділі** – «Науково-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, готових до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі» – визначено концептуальні засади підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; виокремлено структурні складники готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; обґрунтовано методичні основи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Визначено *етапи та зміст підготовки* майбутніх вихователів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі: пропедевтичний, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, рефлексивний, професійної самореалізації.

Розглянуто систему підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі як цілісного комплексу діяльності, що поєднує мотиваційно-емоційний, когнітивно-діяльнісний, комунікативно-творчий та рефлексивно-партисипативний *компоненти*. Кожен із визначених компонентів характеризується ознаками та критеріями, має специфічні завдання та результати, форми, засоби, методи й прийоми, що забезпечують загальну динаміку формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи. На основі критеріїв та показників визначено *рівні готовності* майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі: високий, достатній, середній, початковий.

Розроблено авторську концепцію педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, яка передбачає поєднання освітньо-професійної програми 012 Дошкільна освіта (співавтором якої є авторка дослідження), навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, ступінь вищої освіти – бакалавр, спеціальність 012 Дошкільна освіта, професійна кваліфікація: вихователь дітей дошкільного віку. Реалізується в межах таких концептів дослідження: цільовому,

методологічному, теоретичному і практичному.

Визначено навчальні акценти на певних дисциплінах і темах у процесі розробки педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО. На основі аналізу робочих програм дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта доведено, що питання роботи з дітьми раннього віку розглядаються в недостатньому обсязі – лише в змісті кількох дисциплін, що породжує фрагментарні знання у вивченні різноманітних дисциплін, а також відсутність єдності у викладанні.

Формувальний етап експериментального дослідження було спрямовано на реалізацію створеної педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, охоплював такі *етапи: пропедевтичний, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, рефлексивний та професійної самореалізації*. З метою забезпечення готовності майбутніх вихователів ЗДО до професійної діяльності кожен етап розв'язував певні суперечності за допомогою обґрунтованих та розроблених нами педагогічних умов.

У процесі реалізації завдань дослідження застосовано інтерактивні педагогічні технології: тренінг «Арифметика емоцій» (використання карток, за І. Матійків); «Барометр емоцій» (за С. Ройз); технологія скаффолдінгу («Риштування»); «Дидактичний куферок» – інтерактивна гра з теми «Адаптація чи дезадаптація: хто винен і що робити?»; проєкт «Світлина раннього Дитинства» (розвиток емпатійності); технологія «Пінборд» (мозковий штурм, метод постановки конкретних запитань «хто, що, чому, коли, де, навіщо», метод реверсу, метод умовного способу); технологія «Світове кафе» (World Café): обговорення переглянутого відео про створення сенсорно збагаченого середовища; складання семантичних (опорних) конспектів; коучинг-зустріч із вихователями-методистами з теми «Модерні технології знайомства з довір'ям дітей раннього віку»; таксономія Б. Блума для розв'язування кейс-стаді тощо.

Визначено потребу у використанні міждисциплінарних зв'язків, включення до змісту навчальних дисциплін педагогічних технологій; здійснено доповнення матеріалу лекційних і практичних занять інтерактивними технологіями, як-от: «Формула ідеальної іграшки» (семінарське заняття); технологія «Читання та письмо для критичного мислення» (RWCT), «Колесо Педагогіки» (автор ідеї – А. Керрінгтон); проєкт «Пропріоцепція як управління положенням тіла в просторі (сенсорна стимуляція), або навіщо дитині обов'язково повзати, а потім ходити?»; використано такі форми роботи: відео-каст, подкаст, мультимедійна презентація, комікс, мультфільм, пісня, відредаговане відео, реп, блог, пост на форумі, промова-переконання; застосування Scrum-підходу для розробки з майбутніми вихователями дизайну сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку; дискусія «Розмови в утробі (за текстом книги Ф. Дольто «Боротьба за дитину»); технологія «Клас догори дригом»; метод Buzz group (група, що «дзижчить»), комунікативний тренінг, метод Фейнмана; мікронавчання, мікротренінги, а також тренінги, рольові ігри, обговорення, презентації, метод портфоліо, моделювання професійної діяльності, ситуаційні дослідження; авторські методичні

рекомендації до педагогічної практики.

Здійснено цілеспрямоване залучення здобувачів освіти до різноманітних видів діяльності, пов'язаних із самопізнанням, дослідженням професійних та особистісних якостей, задля чого було використано інтерактивні педагогічні технології та методи: тренінг-рефлексії «Я та інші», партисипативний дизайн, а також участь здобувачів вищої освіти за власною ініціативою в семінарах, вебінарах, конференціях тощо. Означені педагогічні технології та методи в сукупності було спрямовано на досягнення інтегрованого результату – готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

У **четвертому розділі** – «Обґрунтування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі» – охарактеризовано інноваційні педагогічні технології професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО; обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та їх реалізація; окреслено педагогічну систему такої підготовки та її структурно-функціональна модель.

Розглянуто педагогічну систему підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи в сенсорно збагаченому середовищі ЗДО за визначеними навчальними акцентами та використаними педагогічними технологіями і методами. Дефініцію «технологія» трактуємо як систему взаємопов'язаних способів, методів і прийомів досягнення визначеної мети, а *педагогічна технологія* – це відповідна техніка та інструментарій реалізації ОПП та діяльності викладача, що впроваджують науково обґрунтований СВО.

Запропоновано педагогічні технології, які б максимально відповідали меті та завданням програми підготовки здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта, сприяли формуванню в майбутніх педагогів фахових і спеціальних компетентностей, забезпечували якість навчальних результатів. Найбільш ефективною та наскрізно застосовуваною в системі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в умовах сенсорно збагаченого середовища, на наше переконання, є педагогічна технологія скаффолдінгу («*риштування*»), яку ми визначаємо як технологію супроводу з боку викладача в процесі вирішення здобувачами завдань високої складності (наприклад: кейс-стаді, форсайт, квазідіяльність). *Риштування* – це метафора, яка характеризує особливий тип освітнього процесу в закладі вищої освіти, що працює в ситуації поділу завдань між викладачем і студентом. Використання скаффолдінгу у вивченні дисципліни «Психологія та педагогіка раннього і дошкільного дитинства» переконливо засвідчила свою ефективність через залучення здобувачів до навчання, підвищення їхньої вмотивованості, поступовим зміщенням ролі викладача до ролі тьютора, що сприяло створенню комфортного й природного освітнього середовища, зокрема у формуванні відносин у діаді «викладач-здобувач вищої освіти», що спонукало до більш активного включення в навчання, створювало поле для навчальних дискусій.

Обґрунтовано, що ефективним рішенням створення сенсорно збагаченого середовища в ЗДО має стати підготовка майбутніх вихователів шляхом інтеграції педагогіки та партисипативного дизайну, коли художньо-естетичний підхід реалізується в горизонтальній і вертикальній площинах, а також паралельно з розробкою змістового наповнення середовища для розвитку дитини раннього віку та реалізацією визначених педагогічних умов: 1) інтеграція дисциплін гуманітарного спрямування з дисциплінами методично-практичної підготовки, необхідних для здійснення подальшої емоційно-вмотивованої професійної діяльності майбутніми вихователями в групах дітей раннього віку (етапи підготовки – пропедевтичний і мотиваційний; мотиваційно-емоційний компонент готовності); 2) забезпечення практичної реалізації отриманих знань, умінь, навичок і досвіду в сенсорно збагаченому середовищі ЗДО (етап підготовки – діяльнісний; когнітивно-діяльнісний компонент готовності); 3) активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти шляхом залучення до взаємодії з дітьми, батьками, колегами, з опорою на різні функції комунікації (етап підготовки – комунікативний; комунікативно-творчий компонент готовності); 4) застосування партисипативного дизайну, спрямованого на оволодіння майбутніми вихователями рефлексивним проектуванням сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку із залученням шкали ECERS-R для його експертизи (етапи підготовки – рефлексивний, професійної самореалізації; рефлексивно-партисипативний компонент готовності).

Розроблено структурно-функціональну модель (рис. 1) педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, що охоплює такі блоки: проєктувальний (державне та соціальне замовлення щодо підготовки майбутніх вихователів ЗДО; СВО; професійний стандарт вихователя; стейкхолдери), процесуальний (методологічні підходи, загальнопедагогічні та специфічні принципи, авторська концепція); етапи професійної підготовки (пропедевтичний, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, рефлексивний, професійної реалізації), структурні компоненти, педагогічні умови, засоби, форми, методи); результативний (критерії з відповідними показниками та рівні: високий, достатній, середній, початковий; моніторинг підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та результат). Кожний блок виконує специфічні функції, що об'єднані системотвірним фактором – метою.

У **п'ятому розділі** – «Експериментальна перевірка педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі» – окреслено логіку організації експериментального дослідження засобами педагогічної діагностики; визначено стан професійної готовності майбутніх вихователів ЗДО щодо роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; проаналізовано результати педагогічного експерименту.

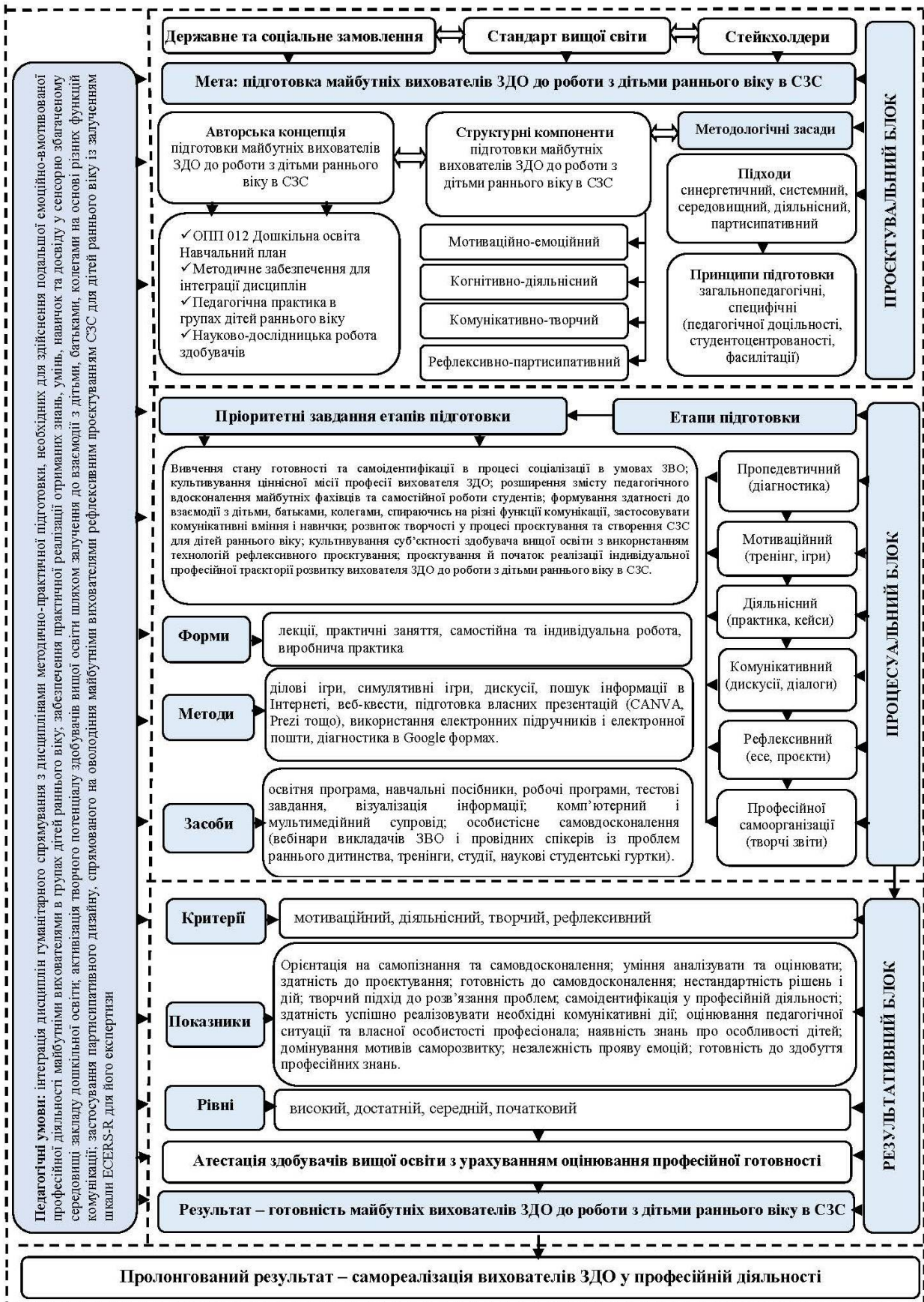

Рис.1 Структурно-функціональна модель педагогічної системи підготовки майбутніх ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі

Визначення ефективності педагогічної системи відбувалось при проведенні моніторингу в ЕГ (192 студенти) та КГ (192 студенти): на початок експерименту – для визначення стану сформованості готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, поточний – для систематичного діагностування досягнень студентів, своєчасної корекції результатів формування готовності, на закінчення експерименту – для виявлення набутого стану сформованості рівня готовності. Здійснений статистичний аналіз результатів експериментального дослідження (табл. 1) дав можливість дійти висновку про ефективність впровадженої педагогічної системи.

Таблиця 1

Рівні сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі

Рівень сформованості	Експериментальна група				Контрольна група			
	Початок експерименту		Закінчення експерименту		Початок експерименту		Закінчення експерименту	
	абс.	(%)	абс.	(%)	абс.	(%)	абс.	(%)
Високий	0	0	14	7,3	0	0	2	1,0
Достатній	51	26,6	80	41,6	52	27,1	55	28,7
Середній	65	33,8	51	26,6	66	34,4	73	38,0
Початковий	76	39,6	47	24,5	74	38,5	62	32,3

На початок експерименту кількість студентів у ЕГ і КГ була практично однаковою, що дало змогу провести порівняння показників кожної групи.

Так, високий рівень сформованості готовності до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі здобувачів вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта значно вищий – на 6,3% в експериментальній групі, ніж у контрольній. Достатній рівень в експериментальній групі склав 41,6%, що на 12,9% перебільшує показник відповідного рівня контрольної групи. Середній рівень на 11,6%, а початковий – на 7,8% вище в контрольній групі, ніж в експериментальній. Здобувачі експериментальної групи демонстрували підвищення інтересу до професійної компетентності, яка для більшості з них набула особистісного значення.

Кількісна та якісна інтерпретація результатів експериментальних досліджень дає змогу стверджувати про ефективність розробленої педагогічної системи професійної підготовки та поетапної організації формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретико-методологічний аналіз, узагальнено та систематизовано досвід підготовки майбутніх вихователів ЗДО та запропоновано нові шляхи підвищення якості підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. Проведене дослідження дало підстави для таких **висновків**:

1. Шляхом аналізу наукових джерел у галузі філософії, психології та педагогіки, вітчизняного та закордонного досвіду обґрунтовано теоретико-методологічні засади науково-педагогічної проблеми підготовки майбутніх вихователів загалом, та роботи в сенсорно збагаченому середовищі зокрема; уточнено зміст підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. Виявлено передумови підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, що ґрунтуються на гуманістичній освітній парадигмі.

Проаналізовано закордонний досвід підготовки майбутніх вихователів ЗДО; визначено шляхи імплементації досвіду у вітчизняну систему дошкільної освіти; конкретизовано тенденції, до яких належать: реалізація гуманістичного підходу в конструюванні змісту дошкільної освіти; упровадження емоційно-зорієнтованої моделі спілкування (реалізація материнської функції); імплементація інтегрованого підходу задля фундаменталізації знань здобувачів вищої освіти про фізіологічні, психоемоційні, психологічні особливості розвитку дітей раннього віку; використання модерних технологій навчання студентів.

2. Проведено понятійно-термінологічний аналіз професійної компетентності; з'ясовано компоненти; удосконалено критерії та показники рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. *Професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО* – це процес, що охоплює систему організаційно-методичних заходів, які забезпечують досягнення конкретних цілей і результатів професійно-особистісного формування компетентного фахівця, що володіє знаннями, уміннями, навичками, накопиченим досвідом та сформованою професійною компетентністю. Розрізняють фундаментальний, загальнокультурний та професійний складники в підготовці майбутніх вихователів ЗДО.

Уточнено зміст підготовки майбутніх вихователів ЗДО, готових до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, який полягає у формуванні здатності налагоджувати партнерську взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу (дітьми раннього віку, вихователями, які працюють з дітьми раннього віку, батьками), врахуванні вікових та індивідуальних особливостей малюків, використанні практики і усвідомленого емоційного реагування, і партисипативного проектування сенсорно збагаченого середовища в ЗДО.

3. Розроблено та обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, підґрунтям якої є ідеї гуманізму, неперервності освіти, цілісність педагогічних і

професійних систем, наукові здобутки та досвід і закордонних, і вітчизняних дослідників.

Концепцію розглянуто на таких концептуальних рівнях – теоретичному, методологічному, технологічно-методичному. Запропонована концепція є структурованою, динамічною та складною системою філософських, психологічних, загальнопедагогічних і спеціальних знань про професійну підготовку майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, ґрунтовно ретранслює сутність, зміст, особливості досліджуваного процесу в освітньому просторі ЗВО. Зasadничою метою запропонованої концепції є теоретичне, методологічно-концептуальне й методико-технологічне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Методологію дослідження професійної підготовки майбутніх вихователів визначено на чотирьох рівнях: філософському, що ґрунтується на законах діалектики та принципах гносеології; загальнонауковому, що презентований положеннями синергетичного, системного, діяльнісного та компетентнісного підходів; конкретно-науковому, зміст якого представлено на засадах середовищного та партисипативного підходів; технологічному, що охоплює комплекс методів дослідження: теоретичні, емпіричні, прогностичні та методи математичної статистики.

Основними принципами обрано загальнопедагогічні, що спрямовані на орієнтацію мети, змісту, форм і методів навчання на особистість здобувача вищої освіти, на сприяння професійному й особистісному зростанню, зокрема: дедуктивність, послідовність навчання, діяльнісне розуміння професії, гуманізація і психологізація, фізичний та емоційний добробут, безперервність і систематичність, цілісність, науковість, інноваційність і варіативність, диференціація й індивідуалізація, контекстність, самоосвіта. До специфічних принципів підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі належать: педагогічної доцільності, студентоцентрованості, фасилітації.

4. Визначено й охарактеризовано педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та окреслено практичні шляхи їх впровадження. Реалізація педагогічних умов забезпечила дієвість педагогічної системи: інтеграція дисциплін гуманітарного спрямування з дисциплінами методично-практичної підготовки, необхідних для здійснення подальшої емоційно-вмотивованої професійної діяльності майбутніми вихователями в групах дітей раннього віку; забезпечення практичної реалізації отриманих знань, умінь, навичок і досвіду в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти шляхом залучення до взаємодії з дітьми, батьками, колегами на основі різних функцій комунікації; застосування партисипативного дизайну, спрямованого на оволодіння майбутніми вихователями рефлексивним проектуванням сенсорно збагаченого середовища

для дітей раннього віку із залученням шкали ECERS-R для його експертизи.

Реалізація першої педагогічної умови проводилась шляхом впровадження технології «Риштування» (scaffolding), а також: інтерактивними педагогічними технологіями: тренінг «Арифметика емоцій» (використання карток, за І. Матійків); «Барометр емоцій» (за С. Ройз); «Дидактичний куферок» – інтерактивна гра з теми «Адаптація чи дезадаптація: хто винен і що робити?»; проєкт «Світлина раннього Дитинства» (розвиток емпатійності); технологія «Пінборд» (мозковий штурм, метод постановки конкретних запитань «хто, що, чому, коли, де, навіщо», метод реверсу, метод умовного способу); технологія «Світове кафе» (World Café): обговорення переглянутого відео про створення сенсорно збагаченого середовища; складання семантичних (опорних) конспектів; коучинг-зустріч із вихователями-методистами з теми «Модерні технології знайомства з довкіллям дітей раннього віку», таксономія Б. Блума для розв'язування кейс-стаді тощо.

Реалізація другої педагогічної умови визначила потребу у використанні таких інтерактивних технологій: «Формула ідеальної іграшки» (семінарське заняття); технологія «Читання та письмо для критичного мислення» (RWCT), «Колесо Педагогіки» (автор ідеї – А. Керрінгтон); проєкт «Пропріоцепція як управління положенням тіла в просторі (сенсорна стимуляція), або навіщо дитині обов'язково повзати, а потім ходити?»; використано такі форми роботи: відео-каст, подкаст, мультимедійна презентація, комікс, мультфільм, пісня, відредаговане відео, реп, блог, пост на форумі, промова-переконання; застосування Scrum-підходу для розробки з майбутніми вихователями дизайну сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку на основі шкали ECERS; авторські методичні рекомендації до педагогічної практики.

У процесі реалізації третьої педагогічної умови використовувались такі інтерактивні педагогічні технології та методи: дискусія «Розмови в утробі (за текстом книги Ф. Дольто «Боротьба за дитину»); технологія «Клас догори дригом»; метод Buzz group (група, що «дзижчить»), комунікативний тренінг, метод Фейнмана; мікронавчання, мікротренінги, а також тренінги, рольові ігри, обговорення, презентації, метод портфоліо, моделювання професійної діяльності, ситуаційні дослідження. Для реалізації четвертої педагогічної умови здійснювалось цілеспрямоване включення здобувачів освіти у різноманітні види діяльності, пов'язані з самопізнанням, своїх професійних та особистісних якостей з використанням інтерактивних педагогічних технологій та методів: тренінг-рефлексія «Я та інші», партисипативний дизайн, а також участь здобувачів вищої освіти в семінарах, вебінарах, конференціях тощо.

5. Розроблено й обґрунтовано педагогічну систему підготовки майбутніх вихователів ЗДО та її структурно-функціональну модель.

Педагогічна система професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі – система, що ґрунтується на гуманістичній освітній парадигмі та забезпечує цілеспрямоване управління освітнім процесом з метою формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому

середовищі. Педагогічну систему утворюють такі складники: зміст, етапи підготовки, концепція, принципи, методологічні підходи, педагогічні умови, компоненти (мотиваційно-емоційний, когнітивно-діяльнісний, комунікативно-творчий, рефлексивно-партисипативний), критерії (мотиваційний – стійка мотивація до реалізації гуманістичної концепції в роботі з дітьми раннього віку; діяльнісний – здатність використовувати загальнопедагогічні та специфічні знання в сенсорно збагаченому середовищі; комунікативний – вияв майбутніми вихователями сформованих умінь взаємодії в сенсорно збагаченому середовищі ЗДО; рефлексивний – здатність до самооцінки та самоаналізу партисипативного дизайну); рівні готовності майбутніх вихователів ЗДО (початковий, середній, достатній, високий).

Розроблена структурно-функціональна модель складається з таких блоків: проєктувального (соціальне та регіональне замовлення суспільства щодо підготовки майбутніх вихователів ЗДО; стандарт вищої освіти; стейкхолдери; методологічні підходи; загальнопедагогічні та специфічні принципи; структурні компоненти; авторська концепція), процесуального (етапи професійної підготовки: пропедевтичний, мотиваційний, діяльнісний, комунікативний, рефлексивний, професійної самоорганізації; педагогічні умови; пріоритетні завдання етапів підготовки; форми; методи; засоби), результативного (критерії з відповідними показниками та рівні: високий, достатній, середній, початковий; моніторинг підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та результат).

6. Розроблено навчально-методичне забезпечення педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі на основі відбору найбільш адекватних засобів, оптимальних методів і прийомів організації професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. До складу забезпечення було внесено: оновлені робочі програми навчальних дисциплін «Створення сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку», «Історія дошкільної педагогіки», «Виховання та навчання дітей дошкільного віку в різновікових групах»; пакет навчально-методичних документів, що охоплюють змістові розділи й дидактичні матеріали; методичні вказівки до практичних, семінарських і лабораторних занять, комплект тестів для проведення різних видів контролю, методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти до змістового модулю «Розвиток дітей раннього віку» з навчальної дисципліни «Педагогіка раннього і дошкільного дитинства з історією педагогіки»; методичні рекомендації щодо проходження педагогічної практики «Методичні рекомендації до організації і проведення практики педагогічної (в групах раннього віку)».

7. Здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. Для аналізу результатів дослідження проведено порівняння отриманих даних в експериментальній та контрольній групах. Достовірність та обґрунтованість результатів дослідження перевірялась шляхом обчислення дисперсій для визначення критерія узгодженості Пірсона «хі-

квадрат критерій» для кожної категорії груп. Результати обчислень підтвердили достовірність отриманих результатів.

Якісний аналіз показників, який зроблено на основі порівняння результатів моніторингу діагностичних показників студентів експериментальної та контрольної груп, а також математичних розрахунків, уможливило формулювання висновку про те, що високий рівень системи професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі в експериментальній групі вищий, ніж у контрольній (різниця 6,3 %). Достатній рівень готовності в експериментальній групі склав 41,6 %, що на 12,9 % вище, ніж у контрольній групі (28,7 %). Середній рівень зафіксовано в 26,6 % студентів експериментальної групи та 38,0 % – контрольної (різниця складає 11,4 %); початковий рівень становить відповідно 24,5 % і 32,3 % (різниця 7,8 %).

Емпіричні дані в процесі експериментальної роботи свідчать про ефективність розробленої нами педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі та підтверджують висунуту гіпотезу про ефективність даної моделі при наявності педагогічних умов її реалізації.

Авторське дослідження не розкриває всіх можливих аспектів окресленої проблеми і може бути продовжено в подальших наукових пошуках, присвячених вивченню проблем, пов'язаних з формуванням готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи в умовах раннього втручання, інклюзивної освіти тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Попович О. М. Теорія та практика підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі: [моногр.]. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2022. 444 с.

2. Bazyma N., Zdanevych L., Kruty K., Tsehelnik T., Popovych O., Ivanova V., Cherepania N. Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders. *Brain. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2020. Vol. 11, issue 3. P. 107–121. doi: <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/112> (*Web of Science*)

3. Zdanevych L. V., Kharkivska A. A., Popovych O. M., Bobyrieva O. S., Kovrei D. Y. Reflection of the personality-oriented approach by the subjects of its implementation in Eastern Europe. *Revista Tempos e Espacos em Educacao*. 2020. Vol. 13, issue 32. P. 1–19. doi: <https://10.20952/revtee.v13i32.14967> (*Web of Science*)

4. Zdanevych L., Popovych O., Tsehelnik T., Novak O., Kasianenko O. Practice and innovation inclusive education in pre-school institutions. *Journal for Educators Teachers and Trainers*. 2020. Vol. 11, issue 1. P. 47–55. doi: <https://10.47750/jett.2020.11.01.005> (*Web of Science*).

5. Kruty K., Holiuk O., Rodiuk N., Popovych O., Zdanevych L., Bilka O.,

Pakhalchuk N. Verification of assessment scales of the sensory enriched environment ECERS-R and SSTEW or implementation in Ukraine. *Society. Integration. Education: proceeding of the International Scientific Conference (May 28-29, 2021)*. 2021. Vol. II. P. 756–767. doi: <https://10.17770/sie2021vol2.6317> (*Web of Science*)

6. Atroshenko T. O., Ivanova V. V., Popovych O. M., Bobyrieva O. S., Kovrei D. Y. The impact of reflection on the professional development of future preschool teachers. *Apuntes Universitarios*. 2022. Vol. 12, issue 2. P. 76–96. doi: <https://10.17162/au.v12i2.1034g> (*Web of Science*).

7. Попович О. М. Конструктивний підхід в організації навчання студентів на педагогічному факультеті Мукачівського державного університету. *Вісник Черкаського університету. Сер.: «Педагогічні науки»*. Черкаси, 2017. № 5. С. 99–105.

8. Зданевич Л. В., Курило О. Й., Попович О. М. Розвиток творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 18. Т. 1. С. 187–190. doi: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-39>

9. Зданевич Л. В., Попович О. М. До питання особистісного розвитку дітей раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: «Педагогіка та психологія»*. Мукачево: МДУ, 2019. Вип. 2 (10), ч. 2. С. 55–57. doi: [https://10.31339/2413-3329-2019-2\(10\)/2-55-57](https://10.31339/2413-3329-2019-2(10)/2-55-57)

10. Попович О. М. Механізм практичної побудови сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку в умовах родини та закладу освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер.: 5. «Педагогічні науки: реалії та перспективи»*. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 71. С. 196–201. doi: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.45>

11. Попович О. М. Підготовка майбутніх вихователів до оцінки сенсорно збагаченого середовища з використанням шкал ECERS. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 70, т. 3. С. 211–216. doi: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.39>

12. Зданевич Л. В., Атрощенко Т. О., Попович О. М. Запровадження шкал експертизи сенсорно збагаченого середовища ECERS-R та SSTEW в Україні. *Науковий вісник льотної академії. Сер.: Педагогічні науки*. Кропивницький: ЛА НАУ, 2021. Вип. 9. С. 147–155. doi: <https://10.33251/2522-1477-2021-9-147-155>

13. Попович О. М., Іванова В. В. Підготовка майбутніх вихователів до створення умов взаємодії з батьками дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. № 10 (114). С. 90–101. doi: <https://10.24139/2312-5993/2021.10/090-101>

14. Чеқан О. І., Попович О. М., Граб О. В. Мовленнєво-комунікативний розвиток і навчання переказуванню дітей з особливими освітніми потребами за опорними малюнками. *Актуальні питання гуманітарних наук: збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 37, т. 3.

C. 274–282. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-3-42>

15. Popovych O., Makhynia N., Pavlyuk B., Vytrykhovska O., Miroshnichenko V., Veremijenko V., Horvat M. Innovative Technologies in Higher School Practice. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS)*. Seoul, 2022. Vol. 22, № 11. P. 248–254. doi: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.11.36>

16. Зданевич Л. В., Попович О. М. Розвиток дітей раннього віку. Завдання для самостійної роботи до змістового модуля навчальної дисципліни «Педагогіка раннього і дошкільного дитинства з історією педагогіки» для здобувачів першого рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта: навч. посіб. Хмельницький: ХГПА, 2022. 171 с.

17. Попович О. М., Граб О. В. Використання рольових ігор у процесі підготовки майбутніх вихователів до професійного спілкування з дітьми. *Перспективи та інновації науки (Сер.: «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 8 (13). С. 201–215. doi: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8\(13\)-201-215](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8(13)-201-215)

18. Попович О. М., Граб О. В. Реалізація технології «аудиторія догори дригом» у процесі вивчення нового матеріалу з дисципліни «Методика ознайомлення дітей з довкіллям». *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2022. № 5 (203). С. 147–153. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.264725>

19. Popovych O. The foreign experience of professional training of future educators of children of early age. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2023. № 5 (213). С. 118–122. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282773>

20. Іванова В. В., Попович О. М. Розвиток сенсорних навичок у дітей дошкільного віку засобами LEGO-конструювання. *Перспективи та інновації науки. Сер.: «Педагогіка», «Психологія», «Медицина»*. Київ, 2023. № 4 (22). С. 119–129. doi: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-119-129](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-119-129)

21. Крутій К. Л., Попович О. М. Упровадження педагогічної технології скаффолдінгу в практику підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір: [моногр.]*. Вінниця: ВДПУ, 2023. С. 98–121.

22. Попович О. М. Дослідження емоційно-мотиваційного компонента підготовки майбутніх вихователів дітей раннього віку (констатувальний етап). *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2023. № 1 (209). С. 125–131. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273187>

23. Попович О. М. Модель педагогічної системи підготовки майбутнього вихователя ЗДО до роботи з дітьми раннього віку до роботи в сенсорно збагаченому середовищі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 87. С. 167–171. doi: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/87/29>.

24. Попович О. М. Особливості створення сенсорно збагаченого середовища в групах раннього віку. *Наукові записки. Сер.: Педагогічні науки*. Ужгород-Кропивницький: Видавництво «Код», 2023. Вип. 4. С. 92–97. doi: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2023.04.092

25. Попович О. М. Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей раннього віку до роботи в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник Сіверщини. Сер.: Освіта. Соціальні та поведінкові науки: науковий журнал*. Чернігів: Академія ДПтС, 2023. № 1 (10). С. 192–204. doi: <https://10.32755/sjeducation.2023.01.192>

26. Попович О. М. Професійна компетентність вихователя дітей раннього віку у контексті готовності до роботи в сенсорно збагаченому середовищі закладу дошкільної освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Київ, 2023. № 1. С. 110–120. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.110-120](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.110-120)

27. Попович О. М. Результати педагогічного експерименту з упровадження системи підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. *Наукові інновації та передові технології (Сер. «Управління та адміністрування», «Право», «Економіка», «Психологія», «Педагогіка»)*. 2023. № 6 (20). С. 553–560. doi: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6\(20\)-553-560](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6(20)-553-560)

28. Попович О. М. Рефлексивно-проектний компонент готовності майбутніх вихователів дітей раннього віку до роботи в сенсорно збагаченому середовищі (за результатами констатувального експерименту). *Наука і техніка сьогодні. Сер. «Педагогіка», «Право», «Економіка», «Фізико-математичні науки», «Техніка»*. Київ, 2023. № 2 (16). С. 265–278. doi: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2\(16\)-265-278](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2(16)-265-278)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Попович О. М. Конструктивне освітнє середовище як умова формування основ конструктивності студентів. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: зб. тез доповідей всеукр. наук.-практ. конф. (Мукачєво, 17–18 трав. 2017 р.)*. Мукачєво: РВВ МДУ, 2017. С. 123–125.

30. Попович О. М. Основні вимоги до особистості педагога вальдорфського ДНЗ. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: зб. тез доповідей за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (Мукачєво, 26–27 жовт. 2017 р.)*. Мукачєво: МДУ, 2017. С. 326–328.

31. Попович О. М. Теоретичні аспекти морального виховання дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: зб. тез доповідей за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. (Мукачєво, 25 жовт. 2018 р.)*. Мукачєво: МДУ, 2018. С. 168–170.

32. Попович О. М. Формування ціннісного ставлення до педагогічної професії майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2-3 лютого 2018 р.)*. Київ, 2018. Ч. 1. С. 76–79.

33. Крутій К. Л., Попович О. М. Можливості використання форсайт-гри у підготовці студентів до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі з малюками. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти*

в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків, 2020. С. 362–365.

34. Крутий К. Л., Попович О. М. Вплив сенсорно-інформаційного перевантаження на розвиток дошкільників в освітньому середовищі. *Стратегічні пріоритети філології й лінгводидактики в умовах реформування освітньої системи в Україні*: зб. праць за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. (Старобільськ, 10 квіт. 2020 р.). Старобільськ, 2020. С. 6–11.

35. Попович О. М. Ідеї гармонійного виховання особистості в історії педагогіки. *Problems of implementation of science into practice: The 13 th International scientific and practical conference (Oslo, 20-21 April, 2020)*. Oslo, 2020. P. 356–359.

36. Попович О. М. Особливості організації ігрової діяльності в ранньому дитинстві у умовах різновікової групи. *Професіоналізм педагога в умовах сучасного освітнього простору*: матеріали міжвузів. (заочної) наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28 лютого 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 189–193.

37. Попович О. М. Підготовленість студентів до роботи з дітьми третього року життя в сенсорно збагаченому середовищі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Вінниця, 3 берез. 2020 р.). Вінниця, 2020. С. 360–363.

38. Попович О. М. Природна структурована гра дітей раннього віку як складова сенсорного збагачення середовища. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: зб. тез доповідей III всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Мукачєво, 6 лист. 2020 р.). Мукачєво: МДУ, 2020. С. 268–270.

39. Попович О. М., Зданевич Л. В. Історичний огляд становлення різновікових груп. *Actual problems of science and practice: The 14 the International scientific and practical conference (Stockholm, 27–28 April, 2020)*. Stockholm, 2020. P. 359–362.

40. Попович О. М., Савко Л. М. Проблема формування ініціативності у дітей раннього віку. *Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук*: зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14–15 лютого 2020 р.). Одеса, 2020. Ч. II. С. 46–49.

41. Попович О. М. Модель проектування сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: зб. матеріалів V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Вінниця, 22–23 квіт. 2021 р.). Вінниця, 2021. Вип. 10. С. 394–397.

42. Попович О. М., Граб О. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: зб. тез доповідей за матеріалами VI всеукр. наук.-практ. конф. (Мукачєво, 13–14 трав. 2021 р.). Мукачєво: МДУ, 2021. С. 193–195.

43. Атрощенко Т. О., Попович О. М. Характеристика фахової компетентності

як індикатора професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: зб. тез доповідей V всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Мукачєво, 4 лист. 2022 р.). Мукачєво: МДУ, 2022. С. 97–101.

44. Крутій К. Л., Попович О. М., Граб О. В. «Педагогіка калабані» як засіб реалізації принципу природовідповідальності в освіті дітей дошкільного віку. *Innovative trends of science and practice. tasks and ways to solve them: proceedings of the XVI International Scientific and Practical Conference (Athens, April 26–29, 2022)*. Athens, 2022. С. 491–496.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

45. Atroshchenko T. O., Kasianenko O. M., Popovych O. M., Fentsyk O. M. The potential of personality in the modern. *European humanities studies: State and Society: quarterly scientific journal*. Poland-Ukraine, 2018. Issue 4 (1). P. 4–15.

46. Попович О. М. Виховання та навчання дітей дошкільного віку в різновікових групах: курс лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки 6.010101 Дошкільна освіта. Мукачєво: МДУ, 2018. 104 с.

47. Попович О. М. Історія дошкільної педагогіки: збірник тестових завдань з курсу для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта. Мукачєво: МДУ, 2018. 56 с.

48. Зданевич Л. В., Попович О. М. Використання різних видів професійних мультимедійних презентацій як важливого методу просування освітніх послуг у практичній підготовці слухачів магістратури зі спеціальності «Дошкільна освіта». *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 15 трав. 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 114–118.

49. Крутій К. Л., Попович О. М. ECERS-R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 10. С. 11–14.

50. Маляточко: програма розвитку дітей пренатального та раннього віку. Програма розвитку дітей пренатального та раннього віку / автор. колектив Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Король А. В., Крутій К. Л., Лазаренко Н. І., Попович О. М., Родюк Н. Ю., Федорович Л. О.; наук. кер. К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. 90 с.

51. Попович О. М., Крутій К. Л. Що таке сенсорно збагачене середовище. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 10. С. 6–10.

52. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив: Більська О. В., Богуш А. М., Голюк О. А., Дем'яненко О. Є., Деснова І. С., Зданевич Л. В., Каплуновська О. М., Кахіані Ю. В., Кіт Г. Г., Король А. В., Крутій К. Л., Курінна С. М., Курінний Я. В., Лазаренко Н. І., Маковецька Н. В., Молнар Т. І., Пахальчук Н. О., Пісоцька Л. С., Попович О. М., Присяжнюк Л. А., Родюк Н. Ю., Стеценко І. Б., Федорович Л. О.,

Шикиринська О. А., Шоробура І. М.; наук. кер. К. Л. Крутій. Запоріжжя: Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 244 с.

53. Kruty K., Zdanevych L., Popovych O. Necessity for the multidisciplinary approach to the development of educational programs for the preparation of bachelors for habilitation activities. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes*: [monograph]. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. 43. P. 303–309.

54. Попович О. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі: інтерактивні методи навчання: Методичний посібник (рекомендації для викладачів закладів вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта) / автор та упорядник О. М. Попович. Хмельницький, 2021. 96 с.

55. Попович О. М., Екшмідт Є. Й. Стан впровадження ідей Марії Монтесорі у сучасних закладах дошкільної освіти. *Наука майбутнього*: зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. В. В. Гоблик. Мукачево: РВВ МДУ, 2021. Вип. 2 (8). С. 141–146.

56. Попович О. М., Михайлова К. В. Методичні рекомендації до організації і проведення практики педагогічної (в групах раннього віку) для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Мукачево: МДУ, 2022. 44 с.

57. Popovych O., Motsyk R., Mozul I., Fedchenko K., Zhbanchyk A., Terenko O., Kuchai O. The Role of Smart Technologies in Training Future Specialists. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. № 22 (12). P. 153-159. doi: <https://10.22937/IJCSNS.2022.22.12.20>

АНОТАЦІЇ

Попович О. М. Система підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2023.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано авторську концепцію підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі; розроблено педагогічну систему підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі, обґрунтовано педагогічні умови (інтеграція дисциплін гуманітарного спрямування з дисциплінами методично-практичної підготовки, необхідних для здійснення подальшої емоційно-вмотивованої професійної діяльності майбутніми вихователями в групах дітей раннього віку; забезпечення практичної реалізації отриманих знань, умінь, навичок і досвіду в сенсорно збагаченому середовищі ЗДО; активізація творчого потенціалу здобувачів вищої освіти шляхом залучення до взаємодії з дітьми, батьками, колегами на основі різних функцій комунікації; застосування партисипативного дизайну,

спрямованого на оволодіння майбутніми вихователями рефлексивним проєктуванням сенсорно збагаченого середовища для дітей раннього віку із залученням шкали ECERS-R для його експертизи); побудовано структурно-функціональну модель; здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічної системи підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі.

Ключові слова: майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, сенсорно збагачене середовище, діти раннього віку, педагогічна система підготовки, концепція, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.

Popovych O. M. The System of Training Future Educators of Preschool Education Institutions to Work with Young Children in Sensory-Enriched Environment. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2023.

The author's concept of training future educators of preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment has been considered in the dissertation; pedagogical system of training of future educators of preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment has been developed; pedagogical conditions (integration of humanities disciplines with methodological and practical training disciplines which is necessary for future educators' emotionally-motivated professional activities in early childhood groups; ensuring of the practical implementation of acquired knowledge, skills, and experience in a sensory-enriched environment of preschool education institution; activation of the creative potential of higher education seekers through interaction with children, parents, and colleagues based on various communication functions; application of participatory design aimed at mastering by future educators of reflective projecting of a sensory-enriched environment for young children using the ECERS-R scale for its expertise) have been substantiated; structural-functional model has been prepared; experimental verification of the effectiveness of the pedagogical system of training future educators of preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment.

The theoretical-methodological and methodical foundations for participatory approach to designing the content of higher pedagogical education aimed at forming readiness of future educators a preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment as subjects of professional activity capable of realizing themselves in the Ukrainian educational space; criteria and indicators of the level of readiness formation *have been improved*.

The pedagogical essence of the concepts «readiness of future educators of preschool education institutions to work in sensory-enriched environment» and «professional competence of future educators of preschool education institutions» *has been specified*, along with the diagnostic set of instruments for assessing the level of

readiness formation of future educators of preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment, using a four-level scale (high, sufficient, moderate, and initial).

The bank of teaching methods and technologies used in higher education institutions, using traditional, interactive, and author's techniques (role-playing games, trainings, pedagogical readings, essays, portfolios, etc.) has been expanded.

Further development has been focused on the methodological, theoretical, and methodical foundations of training future educators of preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment within higher education institutions, the issue of enhancing the effectiveness of forming readiness of future educators of preschool education institutions to work with young children in sensory-enriched environment, foundation and expansion of ways to improve the quality of training of future educators.

Keywords: future educators of preschool education institutions, sensory-enriched environment, young children, pedagogical system of training, concept, pedagogical conditions, structural-functional model.

Підписано до друку 09.11.2023 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 277/11-23.

ПП Мельник А.А.
м. Хмельницький, вул Чорновола, 37.
тел.: (0382) 74-32-22

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення
України про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 1942 від 15.09.2008 р.

Надруковано:
ФОП Стрихар А. М.
м. Хмельницький, вул. Гетьмана Мазепи, 14.
тел.: (096) 709-11-10